

GAB AKADEMİ

Cilt/Vol: 4 Sayı/Num: 1
Haziran / June 2024
ISSN 2792-0194

El-Hidâye'nin Muamelât Bölümünde İmâm Mâlik'e Nisbet Edilen Görüşlerin Tespiti ve Tahlili

Identification and Analysis of The Views Attributed to İmam Malik in The Section of
Mu'amalat (Transactions) Of Al-Hidaya

Doktora Öğrencisi Esra Yağmur

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Temel İslam Bilimleri Bölümü

İslam Hukuku Anabilim Dalı

esrayagmurezher@hotmail.com / ORCID: 0000-0002-0191-6227

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 10.03.2024

Accepted / Kabul Tarihi: 27.06.2024

Published / Yayın Tarihi: 30.06.2024

Pub Date Season / Yayın Sezonu: Haziran / June

Volume/ Cilt: 4 Issue/ Sayı: 1 Pages/ Sayfa: 11 - 24

Öz

Maveraünnehir âlimlerinden olan ve yaşadığı dönemin önde gelen ilim adamları arasına girmeyi başaran Ali b. Ebi Bekr el-Merğînânî Hanefî mezhebine ilmi olarak büyük katkılar sağlamış ve bu bağlamda mezhep literatüründe önemli eserler vermiştir. Ancak bu eserler içinde en çok ün kazanan şüphesiz ki el- Hidâye'dir. Nitekim bu eser asırlar boyu medreselerin Hânefi ekolüne bağlı olanlarında ders kitabı olarak okutulmuştur. Günümüzde hala önemini ciddi anlamda korumakla beraber İslam dünyasında önemli bir yere sahip olan el-Ezher üniversitesinin Hânefi bölümünde mezhep fikhî ders kitabı olarak okutulmaktadır. Bu eser mukayeseli fikhî kitabı bağlamına yazılmıştır. Kudûrî'nin el-Muhtasar ile Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin el-Câmi' u's-sağîr adlı eserlerindeki meseleleri bir araya getirerek yazmıştır. Her bir konuya diğer mezhep alimlerinin görüşlerini de yer vermeye çalışmıştır. Şafii mezhebi en çok görüşlerine yer verilen mezhep olmakla beraber zaman zaman maliki mezhebine de atıfta bulunmuştur. Muamelat bölümünde elli bir meseleye atıfta bulunmakla beraber bunların otuz dokuzu doğru ancak on ikisi hatalı atıf olmuştur. Hatalı atıf yapılan meselelerin Mâlîki mezhep kaynaklarından tespiti ve tahkiki yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Muamelat, İmâm Mâlik, Merğînânî, el-Hidâye

Abstract

Ali b. Ebi Bekr al-Marghinani, one of the scholars of Mawarannahr, made significant contributions to the Hanafi school of thought during his time, emerging as one of the leading scholars of his era. Among his numerous Works in Hanafi literature, the most renowned is undoubtedly "al-Hidayah." This text has been used as a textbook in Hanafi madrasas for centuries. Even today, it continues to hold significant importance in Islamic scholarship and is taught as a textbook for Hanafi jurisprudence at Al-Azhar University, which holds a prominent place in the Islamic world. Written in the context of comparative jurisprudence, "al-Hidayah" is a compilation of legal issues drawn from Kuduri's "al-Muhtasar" and Muhammad b. Hasan al-Shaybani's "al-Jami' al-Saghir." Ali b. Ebi Bekr al-Marghinani incorporated the opinions of scholars from other legal schools into his work, with the Shafi'i school being the most prominently referenced, although he occasionally refers to the Maliki school as well. In the section concerning transactions (mu'amalat), he references fifty-one legal issues, of which thirty-nine are accurate, but twelve contain erroneous references. Efforts have been made to identify and rectify these erroneous references by consulting Maliki legal sources.

Keywords: Fiqh, Transactions, Imam Malik, Merghinani, el-Hidaya

GİRİŞ

Ebü'l-Hasan Burhânüddîn Ali b. Ebî Bekr bin Abdilcelîl el-Fergânî el-Merğînânî (v. 593/1197) Maveraünnehir bölgesinde yaşayan Hanefî fıkının önemli âlimlerindedir. Hicri altıncı asırda yaşamış ve dönemin önemli hocalarından ders almıştır.¹ Birçok eser kaleme almıştır. Bu eserlerden biri el-Hidâye'dir. Merğînânî'ye ait Bidâyetü'l-Mübtedî'nin şerhidir. el-Bidaye; İmâm Muhammed'in el-Câmi'u's-sağîr adlı eseri ile Kudûrî'nin el-Muhtasar isimli eserinin derlenip metin haline getirilmesiyle oluşturulmuş bir kitaptır. Bu eseri diğer mezhep kaynaklarından ayıran önemli bir özellik kitabın mukayeseli fıkıh tarzında yazılmış olmasıdır.² Merğînânî el-Hidâye'de kendi mezhebinin görüşlerini vermekle yetinmeyip İmâm Mâlik'e (v. 179/795), İmâm Şâfi'ye (v. 204/820) ve az olmakla birlikte İmâm Ahmed b. Hanbel'e (v. 241/855) bazı atıflarda bulunmuştur.³ Biz bu çalışmamızda Merğînânî'nin İmâm Mâlik'e muamelat bölümünde atfettiği görüşlerin isabetli olup olmadığını tespit etmeye çalışacağız. Bu konularla ilgili delil olarak verilen hadislerin hangi kaynakta geçtiği ayrıca çalışmamızın dipnot kısmında verilecektir. Bu çalışmada öncelikle Merğînânî'nin el-Hidâye fi Şerhi Bidâyetü'l-Mübtedî adlı eserinde İmâm Mâlik'e ibadetler bölümünde görüş nispet edilen yerleri tespit ettik. Ardından tespit edilen görüşlerin Mâlik'i mezhebinin önemli kaynaklarından olan bazı eserlerinde inceleyip gerekli yerleri çalışmamızda belirttik. Bu eserlerden bazıları; Ebû Abdîllâh Mâlik b. Enes (v. 179/795) el-Muvatta', Sahnûn (v. 240/854) el-Müdevvene, Ebû Said bin el-Berâzei' (v. 372/982) et-Tehzîb fi İhtisârî'l-Müdevvene, Ebû Zeyd el-Kayrevânî (v. 386/996) er-Risâle li'l-Keyrevânî, el-Kâdî Abdulvehhab (v. 422/1030) el-Telkîn fil-Fıkh el-Mâlikî, İbn Abdi'l-ber (v. 463/1070) el-Kâfi fi Fıkh Ehli el-Medîne, İbn Rüşd el-Kurtubî (v. 520/1126) el-Beyân ve et-Tahsîl, Ahmet b. Rüşd el-Kurtubî (v. 520/1126) el-Mukeddîmât el-Mumehhidât, el-Hattâb er-Ruaynî (v. 954/1547), Mevâhibu'l-Celîl fi Şerhi Muhtasarı Halîl, Karâfi (v. 684/1285), ez-Zahîre, Muhammed b. Yusuf el-Mevvâk (v. 897/1491) et-Tac ve el-İklîl li Muhtasari Halîl ve İbni Rüşd'el-Hefîd (v. 595/1198), Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid adlı eseridir.

El-Hidâye'de İmâm Mâlik'e muamelat kısmında yapılan atıfların Arapça metnini parantez içinde belirttikten sonra bu metinlerin tercümesini vermeye çalıştık. Yukarıda belirttiğimiz kaynaklardan meselenin aslı tahkik edilmiş hata varsa asıl kaynaklardan doğru olan bilgi tahlil edilerek aktarılmıştır.

1 Ferhat Koca, “Merğînânî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.29 (Ankara: TDV Yay., 2004), 182-183.

2 Cengiz Kallek, “el-Hidâye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.17 (İstanbul: TDV Yay., 1998), 471-743.

3 Ebü'l-Hasan Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Merğînânî, *el-Hidâye fi Şerhi Bidâyetü'l-Mübtedî*, thk. Talâl Yûsuf, (Beyrut: Dâru'l-İhyâi et-Turâs el-Arabî, ts.), 1:15.

1. NİKÂH

1.1 Nikâhta Şahitlerin Hükümü

«ولا ينعقد نكاح المسلمين إلا بحضور شاهدين حرين عاقلين بالغين مسلمين رجلين أو رجل وامرأتين عدولا كانوا أو غير عدول أو محدودين في القذف. أن الشهادة شرط في باب النكاح لقوله عليه الصلاة والسلام « لا نكاح إلا بشهود» وهو حجة على مالك رحمه الله في اشتراط الإعلان دون الشهادة.»

“Nikâh ancak hür akıllı baliğ Müslüman iki erkek veya bir erkek ve iki kadının huzurunda -bunlar ister adil olsun veya olmasın ya da birine zina iftirası atmış olsun- kıyılabilir. Nikâhın şahitlerle gerçekleştirilme şartı, Peygamber Efendimiz’in (s.a.v) ‘Nikâh şahitler olmaksızın olmaz’⁴ sözüne dayanır. Bu hadis İmam Mâlik’in (r.a) nikâhta şahitliği değil de ilanı şart koşan görüşünün aleyhine bir delildir.”⁵ Mâlikî Mezhebinde; şahitler nikâhın sıhhat şartındandır. Şahitsiz nikâh geçerli değildir. Bununla birlikte nikâh kıyıldıktan sonra duyuru yapılmalı, nikâhı gizlenme söz konusu olmamalıdır. Aksi halde nikâh geçersiz sayılır. Mezhebin cumhur uleması bu şekilde görüş beyan etmiştir.⁶ Ancak Merğînânî mezheb ulemasının şahitleri değilde sadece ilanı şart koştüğünü belirtmiştir. İncelememiz sonucunda mezheb kaynaklarında bu şekilde bir hüküm verildiğine dair bir bilgiye ulaşamadık. Dolayısıyla bu hatalı bir aktarım olmuştur.

1.2 Mutâ Nikâhı

«نكاح المتعة باطل. وهو أن يقول لامرأة أتمتع بك كذا مدة بكذا من المال وقال مالك هو جائز لأنه كان مباحا فيبقى إلى أن يظهر ناسخه.»

“Mutâ nikâhı batıldır. Bu, bir kadına belirli bir süre ve belirli bir miktar para karşılığında, seninle evleneyim denilmesidir. Bu karşılıklı rıza ile yapılan nikâhtır. Mutâ nikâhı İmâm Mâlik’e (r.a) göre caizdir. Çünkü bu nikâh daha önce mubahtı ve bunun hükmünü kaldıran herhangi bir nâsîh gelene kadar bu hüküm böyle kalacaktır.”⁷ Merğînânî mutâ nikâhının İmâm Mâlik’e (r.a) göre caiz olduğunu el-Hidaye’de ifade etmiştir. Ancak araştırdığımız kadarıyla Mâlikî kaynaklarında durumun böyle olmadığını aksine caiz olmayan bir nikâh türü olduğunu görüyoruz. Eserlerinde bu nikâh türünün caiz olamayacağını bildirmişlerdir. İmâm Mâlik’in (r.a) bu nikâha ceviz vermediği el-Müdevvene’de belirtilmiştir.⁸ Mezhep uleması da caiz olmadığına dair hüküm beyan etmiştir.⁹

4 Ebû İsa Muhammed es-Sülemî et-Tirmizî, *Sünenü’l-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaa’ Mustafa el-Bâbî’el-Halebî, 1395/1975), “Nikah” 3:403.

5 el-Merğînânî, *el-Hidâye*, 1: 185.

6 Ebu Muhammed Abdulvehab bin Ali bin Nasr el-Se’lebî, el- Kâdî Abdulvehab, *el-Telkîn fî el-Fıkh el-Mâlikî*, thk. Ebî Uveysi Muhammed bû Hubze el-Hasanî el-Tatvânî, (b.y.: Dâru’l-Kutub el-İlmîye, 1425/2004), 1: 114; İbni Rüşdi’l-Hefid, *Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid*, (Kahire: Dâru’l-Hadis, 2004), 3/ 44; Ebû’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed bin İdrîs bin Abdîrrahmân el-Mısırî el-Karâfî, *ez-Zahîre*, thk. Muhammed Ebu Hubza, (Beirut: Dâru’l-Garb el-İslamî, 1415/1994), 4:400.

7 el-Merğînânî, *el-Hidâye*, 1:190.

8 Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî Sahnûn, *el-Müdevvene*, (b.y.: Dâru’l-Kutubi’l-İlmîye, 1415/1994), 2:130.

9 el-Karâfî, *ez-Zahîre*, c.4, s.404; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed bin Muhammed bin Abdîrrahmân er-Ruaynî, *Mevâhibü’l-Celîl fî Şerhi Muhtasarı Halîl*, (b.y.: Dâru’l-Fıkr, 1413/1992), 3/446; Muhammed bin Ahmed bin ed-Dusûkî, *Haşiyetü’l-Dusûkî alâ eş-Şerhü’l-Kebîr*, (b.y.: Dâru’l-Fıkr, t.s), 2:239; Ebû Muhammed Abdullah bin (Ebî Zeyd) Abdurrahman en-Nefzî el-Kîrevânî, *en-Nevâdir ve ez-Ziyâdât Alâ Mâ Fî’l-Müdevvene Min Ğayriha Mine’l-Ümmehat*, (Beirut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslamî, 1420/1999), 4:557.

Ancak Mergînânî Mâlikî mezhebinin cevaz verdiğiine dair beyanda bulunmuştur ve bu da hatalı bir aktarımdır.

1.3 Ergenlik Çağına Varmamış Çocuğun Nikâhı

«يجوز نكاح الصغير والصغيرة إذا زوجها الولي بكرة كانت الصغيرة أو ثيبا والولي هو العصبه» «ومالك رحمه الله يخالفنا في غير الأب.»

“Asabe olan akraba ergenliğe varmamış kız veya erkek çocuklarını dul olsun veya olmasın evlendirebilir. İmâm Mâlik (r.a) bu konuda bizden ayrılır ve baba hariç bu çocukları kimse evlendiremez demiştir.”¹⁰

Mâlikî Mezhebinde; Nikâhta bir kimse başka kimseyi nikâhlamaya zorlayamaz ve bir başkasının nikâhına müdahale edemez bu durumdan baba istisna edilmiştir. Asâbede bu durum geçerli olup müdahale hakkı yoktur. Küçük çocuğun nikâhında babanın babası, baba hükmünde olmaz.¹¹ Mâlikî mezhebinin kaynaklarında yaptığımız araştırma kadarıyla Mergînânî'nin bu konuda atıfta hatalı bir aktarım olduğunu tespit ettik.

1.4 Zifafa Girmeden Kadını Boşamak

«ولو طلقها قبل الدخول بها فلها المتعة لقوله تعالى: «وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرَهُ» [البقرة: ٦٣٢] الآية ثم هذه المتعة واجبة رجوعا إلى الأمر وفيه خلاف مالك رحمه الله. «والمتعة ثلاثة أثواب من كسوة مثلها» «وهي درع وخمار وملحفة.»

“Kişi karısıyla beraber olmadan onu boşarsa bu durumda karısına mut'a vermesi gerekir. Allah'ı Teâla şöyle buyurmuştur: ‘Onlara mut'a ‘hediye cinsinden bir şeyler’ verin. Zengin olan durumuna göre fakir de durumuna göre vermelidir.’¹² Mut'ayı vermek bu ayette emir cinsinden olduğu için vaciptir. İmâm Mâlik bu konuda farklı fikir belirtip mut'aya belirli bir ölçü getirerek onun; kadının ortalama geliri seviyesinde olan ve üç parçadan oluşan içlik, başörtüsü ve dış elbiseden ibaret olduğunu belirtmiştir.”¹³ Mâlikî Mezhebinde; Kişi nikâh kıydığı karısını beraber olmadan önce boşarsa bu durumda mut'a ödemek zorunda değildir. «Bu ihsanda bulunanlar/iyilik yapanlar üzerine bir haktır.»¹⁴ ayetine binaen bütün müminler ihsan ve takva derecesinde olmadığından, mut'a da bütün müminlere vacip olmayıp müstahap olması gerekmektedir. Başka bir ifade ile mut'ayı vacip görenler onu bütün müminlere vacip görürken, ayette sadece-müminlerin bir kısmı olan- muttakiler ve muhsinler zikredilmiş İmâm Mâlik (r.a) buna binaen mut'ayı vacip görmemiştir.¹⁵ Mezhep uleması vacip olabilmesi için belirli bir miktarın zikredilmiş olması gerektiğini beyan etmiş nitekim mut'a da miktar belirlenmediğinden vacip olduğu söylenemez.¹⁶ Bu görüş mezhep içinde cumhur ulemanın görüşüdür.

10 el-Mergînânî, *el-Hidâye*, 1:191.

11 Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2:100; İbni Rüştî'l-Hefîd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 3:34; Ebî Zeyd el-Keyrevânî, *er-Risâle Li'l-Keyrevânî*, 1:89; Ebû Amr Yusuf bin Abdullah bin Muhammed bin Abdil'Ber bin Âsım en-Nemrî el-Kurtubî, *el-Kâfî Fî Fıkh Ehli el-Medîne*, thk. Muhammed Muhammed Ehîd Velid Mâdik el- Morîtânî, (Riyad: Mektebetül'Riyâd el-Hadîs,1980), 2:522.

12 el-Bakara 2/236.

13 el-Mergînânî, *el-Hidâye*, 1/199.

14 el-Bakara 2/236.

15 Hasan Tanrıverdi, *İslam Hukukunda Boşanma Tazminatı (Mut'a)*, (b.y.: Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, sy. 457 (2011): erişim 11 Aralık 2019, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70330>.

16 Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2/239; Ebû el-Velîd Muhammed bin Ahmet bin Rüşt el-Kurtubî, *el-Mukeddîmât el-Mumehhidât*, 1:549; İbni Rüştî'l-Hefîd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 3/116; el-Karâfî, *ez-Zahîre*, 4/450; ed-Dusûkî, *Haşiye-tü'l-Dusûkî alâ eş-Şerhü'l-Kebîr*, 2/425.

Ancak mezhep kaynaklarını taradığımızda Merğînânî'nin belirttiği gibi mut'anın miktarının İmâm Mâlik (r.a) tarafından üç parçadan oluşan içlik, başörtüsü ve dış elbiseden ibaret olduğunu beyan eden bir bilgiye ulaşamadık.

1.5 Efendisinin İzni Olmayan Kölenin Nikâhı

«لا يجوز نكاح العبد والأمة إلا بإذن مولاهما وقال مالك رحمه الله يجوز للعبد لأنه يملك الطلاق فيملك النكاح ولنا قوله عليه الصلاة والسلام «أيا عبد تزوج بغير إذن مولاه فهو عاهر» ولأن في تنفيذ نكاحهما تعيبهما إذ النكاح عيب فيهما فلا يملكانه بدون إذن مولاهما.»

“Köle veya cariye sahiplerinin izni olmaksızın evlenemezler. İmâm Mâlik (r.a) evlenmelerinin caiz olduğunu söylemiştir ve köle eğer boşanma hakkına sahipse buna kıyasla evlenme hakkına da sahiptir demiştir. Biz ise Peygamber'in (s.a.v) ‘Köle efendisinin izni olmadan evlenirse zâni olur’¹⁷ hadisine dayanarak izinsiz evlenen kölenin nikâhının geçersiz olduğunu üstelik köle için evlilik kusurlu bir durumken caiz olması mümkün değildir.”¹⁸

Mâlikî Mezhebinde; mezhep âlimlerinin genel kanaati kölenin, efendisinin izni olmadan nikâh kıyması caiz değildir. Nitekim nikâhın sahih olması için beş şartın en başında hür olmak gelir bu da köle için geçerli bir durum değildir. Köle efendisinden izinsiz nikâh kıymış ise efendisi izin verirse bu nikâh caiz olur vermezse geçersiz olur. Erkek köle ve kadın köle efendilerinin izni olmadan evlenirse sahipleri onay vermediği sürece bu nikâh sahih olmaz. Erkek kölenin efendisi kadın kölenin efendisine bu nikâhta beraberlik yaşandıysa meydana gelen noksanlıktan dolayı gerekli bedeli ödemelidir.¹⁹ Merğînânî bu durumda mezhebe hatalı bir atıfta bulunmuştur.

2.SÜT EMMEK- EMZİRMEK

2.1.Süt Mahremiyetinde Kadının Şehadeti

«ولا تقبل في الرضاع شهادة النساء منفردات وإنما تثبت بشهادة رجلين أو رجل امرأتين. وقال مالك رحمه الله تثبت بشهادة امرأة واحدة إذا كانت موصوفة بالعدالة لأن الحرمة حق من حقوق الشرع فتثبت بخبر الواحد.»

“Sadece kadınların süt emzirmesine dair yaptıkları şahitlik kabul edilmez. Ancak bu şahitlik iki erkek veya bir erkek ve iki kadının şahitliğiyle olur. İmâm Mâlik (r.a) ise adil olduğu takdirde bir kadının şahitliğinin geçerli olduğunu söylemiştir. Mahremiyet İslam'ın haklarından olduğu için tek bir adil kişinin varlığıyla geçerli olur kadın erkek ayrımı yoktur.”²⁰

İslam hukukunda bütün şahitliklerde olduğu gibi süt emzirme şahitliğinde de kadının tek başına şahitliği geçerli değildir. Bu konuda el-Müdevvine'de İmâm Mâlik'e (r.a) nispet edilen görüşte bir kadının hatta iki kadının şahitliğinin geçersiz olacağını bu durumun ancak bütün ahali tarafından bilinen bir gerçek olmasıyla kabul edilir olduğunu belirtmiştir. Merğînânî İmâm Mâlik'in (r.a) tek bir kadının şahitliğinin geçerli olabileceğini bildirmiş ancak bu yanlış aktarımdır.²¹ Mezhep kaynaklarında az da olsa tek bir kadının şahitliğinin kabul edildiği ancak bu bir durumda kadının baliğ ve adil vasfıyla bilinen biri olma şartı aranmaktadır.

17 et-Tirmizî, “Nikâh” 1111:3/411.

18 el-Merğînânî, *el-Hidâye*, 1:209.

19 el-Karâfî, *ez-Zahîre*, 4:204; Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2:126; *er-Ru'aynî*, *Mevâhibu'l-Celîl fî Şerhi Muhtasarı Halîl*, 3:426.

20 el-Merğînânî, *el-Hidâye*, 1:220.

21 Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2:171.

Bu durumla alakalı bir akit yapılmış ve şahitlik gerekirse bir kadının şahitliği ancak akitten önce konuyla ilgili bilgiyi yaymış olması durumunda geçerlidir.²²

3. ŞİRKET

3.1. Mufâvada Şirketi

«فلا بد من تحقيق المساواة ابتداء وانتهاء وذلك في المال، والمراد به ما تصح الشركة فيه، ولا يعتبر التفاضل فيما لا يصح الشركة فيه، وكذا في التصرف، لأنه لو ملك أحدهما تصرفاً لا يملك الآخر لفات التساوي، وهذه الشركة جائزة عندنا استحساناً وقال مالك: لا أعرف ما المفاوضة.»

“Malda; şirket kurulduğu ilk anda, devamında ve sonrasında eşitlik ilkesine riayet etmelidir. Maldan kastedilen kendisiyle şirketin kurulmasının sahih olduğu maldır aynı şekilde kendisiyle şirket kurmanın doğru olmayacağı malla da bu şirketi kurmak caiz olmaz. Bu durum şirket kurulumu sürecinde ve ortakların tasarruf yetkisinde de geçerlidir. Nitekim taraflardan biri tasarruf hakkını diğer kişiden daha fazla kullanmış olursa bu şirketin en temel prensibi olan eşitlik ilkesini ortadan kaldırmış olur. Bu şirket türü sadece istihsanen caiz olmaktadır. İmâm Mâlik (r.a) bu konuda mufâvada şirketi hakkında bilgim yok demiştir.”²³

Mâlikî mezhebinde mufavada şirketi Hanefî mezhebinde olduğu gibi caizdir ancak iki mezhep arasındaki ihtilaf şirketin kurulumunda olması gereken şartların aynı olmamasıdır.²⁴ Mâlikî mezhebinde mufâvada şirketi genel ve özel olmak üzere iki kısım olarak anlatılır. Genel mufâvada; ortakların tüm işlerde ortak olmanın şart koşulduğu, özel olan ise ortaklıkta ticaretin çeşidine ve işlemine sınırlama getirildiği şirkettir. Malikî mezhebinde, sermayelerin eşit olması şart değildir, fakat ortakların sermayelerinin tümünü ortaklığa katmaları şartı vardır. el-Müdevvene’de İmâm Mâlik’in (r.a) mufavada şirketinin caiz olduğunu ancak inan şirketini bilmediğini/tanımadığını belirtilmiştir.²⁵ Olmasına rağmen Merğînânî, İmâm Mâlik’e (r.a) hatalı bir nispet yaparak bilmediğini/tanımadığını belirtmiştir.²⁶ Nitekim mezhep uleması mufâvada şirketinin caiz olduğuna hükmetmiştir.²⁷

4. ŞAHİTLİKLER

4.1 Şahitlik Üzerine Şahitlik

«تجوز شهادة شاهدين على شهادة شاهدين. ولنا قول علي رضي الله عنه: «لا يجوز على شهادة رجل إلا شهادة رجلين»، ولأن نقل شهادة الأصل من الحقوق فهما شهدا بحق ثم شهدا بحق آخر فتقبل. ولا تقبل شهادة واحد على شهادة واحد لما روينا، وهو حجة على مالك رحمه الله، ولأنه حق من الحقوق فلا بد من نصاب الشهادة.»

22 Ebû el-Velîd Muhammed bin Ahmet bin Rüşd el-Kurtubî, *el-Beyân ve et-Tahsîl*, thk. Muhammed Hacî ve Diğerleri, (Beyrut: Dârul’Ġarb el-İslâmî, 1408/1988), 4:450; ed-Dusûkî, *Haşiyetü'l-Dusûkî alâ eş-Şerhü'l-Kebîr*, 2:507; el-Kîrevânî, *en-Nevâdir ve ez-Ziyâdât*, 4:446.

23 Merğînânî, *el-Hidâye*, 3:5-6.

24 İbn Rüşd el-Hefîd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 37:4.

25 Sahnûn, *el-Müdevvene*, 3:615-616.

26 Enver Osman Kaan, “İslam Hukukunda Şirket Yapısı ve Sürekliliği Sorunu”, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 28.

27 Ebû Said b. el-Berâzei', *et-Tehzîb fî İhtisârî'l-Müdevvene*, thk. Muhammed el-Emîn Veled Muhammed Sâlim b. el-Şeyh, (Dubai: Dârul-Buhûs Li'dirâsât el-İslâmîye ve İhyâ el-Turâs, 1423/2002), 3:563; İbn Rüşd el-Kurtubî, *el-Beyân ve et-Tahsîl*, 17:219; Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmet b. Rüşd el-Kurtubî, *el-Mukeddîmât el-Mumehhidât*, (Beyrut: Dârul'Ġarbi'l-İslâmî, 1408/1988), 3:35-36; Karâfî, *ez-Zahire*, 8:58.

“İki şahidin şahitliği üzerine iki şahitle şahitlik yapmak caizdir. Delilimiz; Hz. Ali’nin (r.a) şu sözüdür: ‘Bir adam için iki adam şahitlik etmezse bu şahitlik caiz olmaz.’ Asıl şahitlik yapacak adamın şahitliğini iletmek hakkı iade etmektir. Bu durumda iki şahit önce asıl olan durumda sonra da diğer başka duruma şahitlik yaptıkları zaman bu şahitlik kabul edilir. Ve bir kişinin yalnız diğer bir kişiye şahitlik yapması caiz olmaz. Hz. Ali’den (r.a) rivayet edilen delil olarak bildirilmiştir. Bu delil İmâm Mâlik’in (r.a) aleyhine delildir. Şahitlik meselesi kişi hakkı olduğu için şahitlik nisabına ulaşmış olması gerekir.”²⁸

Merğînânî, İmâm Mâlik’in (r.a) bir kişinin şahitliğine sadece bir kişi şahitlik yapmasının yeterli olduğunu el-Hidaye’de belirtmiştir. Ancak Mâlikî kaynaklarına baktığımızda burada hatalı bir aktarımın olduğunu görmekteyiz. Nitekim İmâm Mâlik (r.a) kendisine yöneltilen şahitlikle alakalı sorularda bir adamın şahitliğinin üzerine en az iki şahidin gerekli olduğunu belirtmiştir. Nitekim kâdının hüküm verdiği bir konuda orada bulunan bir kişinin kâdı üzerine şahitlik yapabilir mi sorusuna kesinlikle şahitlik yapamaz çünkü bu da şahitlik üzerine şahitlik konusu kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı şekilde zinayla alakalı olarak dört şahidin şahitliği üzerine dört adamın şahitliğinin yeterli olmadığı bilakis her bir şahidin şahitliği için en az dört şahidin gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu adamlarının hepsi aynı ortamda aynı kişiden duymuş olsa bile kabul edilemez²⁹ Bu konuyla alakalı şöyle bir kullî kaide bulunmaktadır: “Bir özür için caiz olan şey o özürün zevalı ile bâ-tıl olur”. Bir özür için caiz olan şey o özür yok olunca caiz olmaktan çıkar. Yani zaruret hâli ortadan kalkınca, yasak geri döner ve o fiil caiz olmaktan çıkar. Örneğin, bir hastalık, yolculuk veya uzaklık sebebiyle mahkemeye gelip şahitlik yapma imkânı bulunmadığı zaman asıl şahit, başka birini kendi yerine şahitlik yapması için görevlendirebilir. Buna şahâde ale’ş-şahâde denilir. Bu şekilde yapılan şahidlik caizdir. Ancak şahid ortaya çıkar veya iyileşirse artık bu özür muteber olmaz ve şahâde ale’ş-şahâde caiz olmaktan çıkar.³⁰

5.HAYVAN BOĞAZLAMA

5.1 Hayvan Kesiminde Besmele

«وإن ترك الذابح التسمية عمدا فالذبيحة ميتة لا تؤكل وإن تركها ناسيا أكل. وقال مالك: لا يؤكل في الوجهين.»

“Hayvan kesilirken besmele çekmenin şart olduğunu bilen kişi besmeleyi bilerek bırakırsa kestiği hayvan leş hükmüne girer ve yenmesi helal olmaz. Ancak unutarak keserse leş olmaz ve yenmesinde bir sorun yoktur. İmâm Mâlik (r.a) hayvan kesilirken besmele çekmeyen ister unutarak yapsın ister kasıtlı her iki durumda da hayvan leş olur yenmesi helal olmaz.”³¹

Mâlikî Mezhebinde; besmele hayvan kesiminde uyulması gereken şartlardandır. Ancak kişi unutarak besmele getirilmeden hayvanı keserse bu hayvan leş hükmünde olmaz ve yenmesinde bir beis olmadığını ifa-

28 el-Merğînânî, *el-Hidâye*, 3:129.

29 Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2:93; İbn Rüşd, *el-Beyân ve et-Tahsîl*, 10:43; el-Karâfi, *ez-Zahîre*, 10:288; el-Kîrevânî, *en-Nevâdir ve ez-Ziyâdât*, 14:243.

30 Mahsum Aslan, *Mecelledeki Külli Kaideler ve Fıkıhtaki Örnekleri*, (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2023), 56-57.

31 Merğînânî, *el-Hidâye*, 4:347.

de etmişlerdir.³² Hatta bazı mezhep imamları kesen kişi zaten Müslüman olacağından kasıtlı veya unutarak bismelenin terkinde bir beis yoktur demiştir.³³ Merğînânî bu konuyu aktarırken İmâm Mâlik'in unutarak veya kasıtlı olarak besmeleyi terk etmesi durumunda hayvanın yenmesi caiz olmadığını belirttiğini, ancak mezhep kaynaklarında yaptığımız araştırma sonucunda böyle bir hükmün verilmediği sonucuna vardık.

5.2. Hayvanın Kesiminde Şart Olan Yerler

«والعروق التي تقطع في الذكاة أربعة: الحلقوم، والمريء، والودجان» لقوله عليه الصلاة والسلام: «أفر الأوداج بما شئت». وهي اسم جمع وأقله الثلاث فيتناول المريء والودجين، إلا أنه لا يمكن قطع هذه الثلاثة إلا بقطع الحلقوم فيثبت قطع الحلقوم باقتضائه، وبظاهر ما ذكرنا يحتاج مالك ولا يجوز الأكثر منها بل يشترط قطع جميعها.»

“Hayvan kesiminde kesilecek damarlar dördttür. Bunlar; nefes borusu, yemek borusu ve iki şah damardır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: ‘İstedığın gibi şah damarını kesebilirsin’³⁴ hadiste geçen damar kelimesi çoğul sığa ile geldiğinden en az üç tane damardan bahsetmiş olması gerekir bu da nefes borusu ve iki şah damarını kapsar. Nitekim hadiste açıkça nefes borusu lafzı geçmese de iktizasından yani mananın gerekliliğinden dolayı bu anlam çıkar. İmâm Mâlik (r.a) bu hadisi zahirî anlamıyla değerlendirmiş ve bu dördünden başka bir şeyin kesilmesini uygun görmemiştir. Sadece bunların kesilmesini şart koşturmuştur.³⁵

Mâlikî Mezhebinde; hayvan kesiminde dikkat edilmesi gerekli olan yerler İmâm Mâlik'e (r.a) göre nefes borusu ve iki şah damarın tamamının kesilmesidir biri kesilip diğeri kesilmediği durumunda bu hayvanın yenmesi caiz değildir. Ancak yemek borusuyla alakalı bir hüküm verilmemiştir.³⁶ Mezhep ulemasının cumhuru hayvanın kesiminde esas olan şey çoğunluğun kesilmesidir. Nefes borusu ve iki şah damar kesilmelidir veya yemek borusuyla beraber ya nefes borusu ya da iki şah damarın tamamının kesilmesidir.³⁷ Bu şekilde yapılmış kesim caiz olan kesimdir. Merğînânî bu konuyu aktarırken İmâm Mâlik'e (r.a) yaptığı atıfta her dört damarın kesilmesini şart koştüğünü aksi halde kesilen hayvanın yenmesinin caiz olmadığını belirtmiştir. Mevâhibu'l-Celîl'de Ebû Temâm'ın ‘yemek borusu kesilmeden yapılacak olan kesimin caiz olmayacağı’ aktarılmış ve yazar tarafından zayıf bir görüş olduğu belirtilmiştir.³⁸ Merğînânî bu konuyu aktarırken hatalı bir aktarım yapmıştır. Naklettiği görüşler mezhep kaynaklarıyla uyumsuzdur.

32 Sahnûn, *el-Müdevvene*, 1:532; Ebî Zeyd el-Keyrevânî, *er-Risâle Li'l-Keyrevânî*, 1:80; el-Kâdî Abdulvehhab, *el-Telkîn fi el-Fıkh el-Mâlikî*, 1:106; Ebû el-Velîd Muhammed bin Ahmet bin Rüşd el-Kurtubî, *el-Mukeddîmât el-Mumehhidât*, 1:420; İbni Rüşdi'l-Hefîd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 2:210; Muhammed bin Yusuf el-Muvâk, *et-Tâc ve el-İklîl Li Muhtasari Halîl*, (b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, 1994), 4:329.

33 İbn Abdil'Ber, *el-Kâfi Fî Fıkh Ehli el-Medîne*, 1:428.

34 Ebû Abdîllah Muhammed el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, thk. Muhammed Zehîr bin Nâsiri'l-Nâsır, (b.y.: Daru Tûku'l-Necât, 1422/2001), “Kurban”, 7:93.

35 el-Merğînânî, *el-Hidâye*, 4:348.

36 Sahnûn, *el-Müdevvene*, 1:543.

37 Ebî Zeyd el-Keyrevânî, *er-Risâle Li'l-Keyrevânî*, 1:80; el-Kâdî Abdulvehhab, *el-Telkîn Fî el-Fıkh el-Mâlikî*, 1:106; İbn Abdil'Ber, *el-Kâfi Fî Fıkh Ehli el-Medîne*, 1:427; İbn Rüşd el-Kurtubî, *el-Beyân ve et-Tahsîl*, 3:309; İbni Rüşdi'l-Hefîd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 4:133; Muhammed bin Yusuf el-Muvâk, *et-Tâc ve el-İklîl Li Muhtasari Halîl*, 4:310.

38 er-Ru'aynî, *Mevâhibu'l-Celîl fî Şerhi Muhtasaru Halîl*, 3:210.

6.REHİN

6.1 Rehinin Adil Kişiyeye Bırakılması

«وإذا اتفقا على وضع الرهن على يد العدل جاز وقال مالك: لا يجوز. ذكر قوله في بعض النسخ؛ لأن يد العدل يد المالك ولهذا يرجع العدل عليه عند الاستحقاق فانعدم القبض.»

“Rehin akdinde taraflar rehini adil bir kişiyeye bırakma konusunda ittifak ederlerse bu caiz olur. İmâm Mâlik (r.a) olmaz dedi ve O’nun bu görüşü ancak bazı nüshalarda zikredildi. Bu durumda adil kişinin eli rehin veren kişi eli gibi olur ve mala adil kişinin elinde bir hâlel gelirse bunu adil kişiden ister oda rehin verilen kişiden istemiş olduğundan ortada bir rehin akdi emaresi kalmamış olur.”³⁹

Mâlikî Mezhebinde; tarafların ittifak etmesi durumunda rehinin adil bir kişiyeye emanet edilmesinde bir sakınca yoktur bu İmâm Mâlik’in (r.a) görüşüdür mezhep uleması da bu yönde hüküm vermiştir.⁴⁰ Ancak Merğînânî bunun bazı nüshalarda zikredildiğini ifade etmiş olmasına rağmen genel hüküm adil kişiyeye rehinin bırakılması konusunda ittifak edilirse bunun caiz olacağıdır. Burada eksik bir aktarım söz konusudur.

7. CİNAYETLER

7.1 Babanın Oğluna Karşı Kisas Edilmesi

«ولا يقتل الرجل بابنه لقوله عليه الصلاة والسلام: «لا يقاد الوالد بولده» وهو بإطلاقه حجة على مالك رحمه الله في قوله.»

“Baba oğlunu öldürdüğü durumda ona kisas gerekmez. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v) ‘Baba oğula karşı kisas edilemez’⁴¹ diye buyurmuştur. Bu hadis mutlak ve İmâm Mâlik’in (r.a) baba kısıtlı bir şekilde oğlunu öldürmesi durumunda kisas gerekir görüşünün aleyhine bir delildir.”⁴²

Mâlikî Mezhebinde; Baba çocuğunu iki adamın arasında meydana gelen cinayet tarzı bir öldürme yani halkın içinde kılıçla veya bıçakla yaralaması durumunda veya taş atmak suretiyle öldürmesi durumunda meydana gelecek öldürmeden sorumlu olmaz. Bu durumda babaya kisas uygulanmaz⁴³ ancak baba halkın arasında oğlunu yere yatırıp boğazını kesmesi veya karnını yarıp aleni bir şekilde öldürmesi durumunda babaya kisas vardır.⁴⁴ İmâm Mâlik (r.a) kisasın aleni öldürme durumu olduğunda uygulanması gerektiğini beyan etmiş olmasına Merğînânî bu açıklamayı zikretmeden direk kisasın uygulanacağı Mâlikî mezhebince uygulanır olduğunu beyan etmesi hatalı bir aktarım olmuştur.

39 el-Merğînânî, *el-Hidâye*, 4:426.

40 Sahnûn, *el-Müdevvene*, 4:138; İbn Rüşd el-Kurtubî, *el-Beyân ve et-Tahsil*, 10:175; Muhammed bin Yusuf el-Muvâk, *et-Tâc ve el-İklîl Li Muhtasari Halîl*, 6:559; er-Ru’aynî, *Mevâhibu’l-Celîl fi Şerhi Muhtasaru Halîl*, 5:6; el-Karâfi, *ez-Zahîre*, 8:102.

41 Tirmizî, “Kisas” 1400/4:18.

42 el-Merğînânî, *el-Hidâye*, 4:444-445.

43 Bu konuda Şâfiî mezhebinin görüşü için bk. Mahsum Aslan, *Şâfiîler’de Mezhep İçi İhtilaf Heytemî ve Remlî Örneği*, (İstanbul: Nizamiye Akademi Yayınları 2022), 208.

44 Sahnûn, *el-Müdevvene*, 4:498; el-Kâdi Abdulvehhab, *el-Telkîn fi el-Fıkh el-Mâlikî*, 2:189; el-Karâfi, *ez-Zahîre*, 12:281; er-Ru’aynî, *Mevâhibu’l-Celîl fi Şerhi Muhtasaru Halîl*, 6:242; ed-Dusûkî, *Haşiyetü’l-Dusûkî alâ eş-Şerhü’l-Kebîr*, 4:242.

7.2 Diyet Hakkının Miras Yoluyla Karı-Kocaya Geçmesi

«وإذا عفا أحد الشركاء من الدم أو صالح من نصيبه على عوض سقط حق الباقيين عن القصاص وكان لهم نصيبهم من الدية». وأصل هذا أن القصاص حق جميع الورثة، وكذا الدية خلافاً لمالك في الزوجين. له أن الوراثة خلافة وهي بالنسب دون السبب لانقطاعه بالموت.»

“Kısasta öldürülenin yakınlarından kan hakkına sahip olanlardan biri kısasın uygulanmasından vazgeçer veya bunun bedelinde karşılık talep ederse diğer ortakların hak talep etme durumları düşer, diyetle üzerlerine ne düşerse onu alırlar. Bunun aslı şudur: Kısas bütün mirasçıların hakkıdır ve diyet de kısas gibidir. İmâm Mâlik (r.a) karı-koca arasındaki diyet konusunda ihtilaf etmiştir. Delil olarak verasetlik durumu ölümle son bulduğundan evlilikle değil de nesep yoluyla olur.”⁴⁵

Mâlikî Mezhebinde; Mezhep uleması diyetin asâbenin hakkından ziyade miras gibi varislerin hakkı olduğunu kabul etmişlerdir. Kadının kocası öldükten sonra kalan terekeden hak sahibi olamayacağına dair bir hüküm belirtilmemiştir. Aksine karı-kocada diğer mirasçılar gibi diyetle hak sahibi olduğu mezhep kaynaklarında belirtilmiştir. Miras hakkının akrabalık bağı, doğum ve evlilikle elde edileceğini ve bu hakkın ancak dinden çıkma, köle olmak ve varisini öldürmesiyle kaybedileceği mezhep kaynaklarında beyan edilmiştir.⁴⁶ Mezhep uleması diyetle karı-kocanın diğer akramabalar varisler gibi hakkı olduğunu beyan etmiş olmasına rağmen Mergînânî aktarım yaparken mezhep ulemasının bu konuda hak sahibi olmadığını aktarmış nitekim bu atıf bir hata meydana gelmesine neden olmuştur.

8. DİYETLER

8.1 Zimminin Diyeti

«ودية المسلم والذمي سواء. وقال مالك: دية اليهودي والنصراني ستة آلاف درهم لقوله عليه الصلاة والسلام: «عقل الكافر نصف عقل المسلم» والكل عنده اثنا عشر ألفاً.»

“Müslümanın ve zimminin diyeti eşittir. İmâm Mâlik (r.a) Yahudi ve Hristiyanların diyetinin altı bin dirhem olduğunu söylemiştir. Peygamber (s.a.v) ‘Kâfirin aklı Müslümanın aklının yarısıdır’⁴⁷ diye buyurmuştur. İmâm Mâlik (r.a) Müslümanın diyetinin toplamda on iki bin dirhem olduğunu ifade etmiştir.”⁴⁸

Mâlikî Mezhebinde; Müslüman olmayan kişilerin; Yahudi, Hristiyan ve zimmilerin diyeti Müslümanın diyetinin yarısıdır. Erkeklerinki sekiz yüz dirhem kadınların dört yüz dirheme denk gelir.⁴⁹ İmâm Mâlik (r.a) el-Müdevvene’de zimminin diyetini sekiz yüz dirhem olarak aktarmış ve mezhep âlimlerinin cumhuri aynı rakamı belirtmiştir. Mezhebin bazı kaynaklarında ise daha

45 Mergînânî, *el-Hidâye*, 4:451.

46 Sahnûn, *el-Müdevvene*, 3:385; el-Kâdî Abdulvehhab, *el-Telkîn fî el-Fıkh el-Mâlikî*, 2:194-220; Ebû el-Velîd Muhammed b. Ahmet bin Rüşd el-Kurtubî, *el-Mukeddîmât el-Mumehhidât*, 3:317; Ebû Said bin el-Berâzei, *et-Tehzîb fî İhtisârî'l-Müdevvine*, 4:605; er-Ru'aynî, *Mevâhibu'l-Celîl fî Şerhi Muhtasarı Halîl*, 6:255; ed-Dusûkî, *Haşiyetü'l-Dusûkî alâ eş-Şerhü'l-Kebîr*, 4:262.

47 Ebû Abdîrrahman Ahmed en-Nesâî, *es-Sünen*, thk. Abdulfettah Ebû Ğudde, (Haleb: Mektebetü'l-Metbûâtu'l-İslâmîye, 1406/1986, “Diyet” 4807/7:45).

48 Mergînânî, *el-Hidâye*, 4:461.

49 Sahnûn, *el-Müdevvine*, 4:627; Ebî Zeyd el-Keyrevânî, *er-Risâle Li'l-Keyrevânî*, 1:123; el-Kâdî Abdulvehhab, *el-Telkîn Fî el-Fıkh el-Mâlikî*, 2:190; ed-Dusûkî, *Haşiyetü'l-Dusûkî alâ eş-Şerhü'l-Kebîr*, 4:268.

farklı rakamlar belirtilmiş⁵⁰ olmasına rağmen Merğînânî fiyatın altı yüz olduğunu belirtmiştir. Müslüman diyetinin yarısı olduğu doğru aktarılmış olmasına rağmen miktarda hatalı bir aktarım meydana gelmiştir.

SONUÇ

İmâm Merğînânî'nin en tanınmış eseri olan el-Hidâye, Bidâyetü'l-Mübtedâ adlı eserinin şerhidir. el-Bidâye; İmâm Muhammed Hasan eş-Şeybânî'nin el-Câmi'u's-Sağîr adlı eseri ile Kudûrî'nin el-Muhtasar adlı eserinin derlenip metin haline getirilmesiyle oluşturulmuş bir kitaptır. el-Hidaye'de sadece fikhî meseleler zikredilmez bununla beraber görüşlerin akli ve nakli delilleri verilerek akabinde bunların tartışması yapılır. el-Hidâye'de sadece İmâm Ebû Hanife'nin görüşleri verilmediği aynı zamanda İmâm Şâfi ve İmâm Mâlik'in de Hanefî mezhebine ihtilaf ettiği görüşleri verilmiştir. Bu eserde görüşler gerekçeleriyle verilip bir nevi mukayeseli fıkıh kitabı tarzında yazılmıştır. Ancak diğer mezheplerden aktarım yaparken isnat edilen meselenin görüşün o mezhepte tercih edilen görüş olup olmadığına dikkat edilmeden aktarılmıştır. Bunu Merğînânî'nin kendi mezhebinin görüşünü daha etkili bir şekilde açıklayabilmek için başvurduğu bir yöntem olarak tanımlayabiliriz veya mevcut durumda Mâlikî mezhep kaynaklarına ulaşımın zor olduğu düşünenecek olursak kasıtlı bir durumun olmadığı sonucuna varabiliriz. Her durumda hatalı bir aktarım var olduğunu ve bunun da kendi mezhebi için en muteber kitaplardan sayılan el-Hidâye'nin diğer mezhepler için aynı etkide olmadığı sonucuna varabiliriz. Dönemin ulaşım ve coğrafi şartları düşünüldüğünde bu hatalı diğer mezhep kaynaklarına ulaşımın zorluğu en temel sorunlardan biri olarak zikretmek mümkün. Ayrıca Mâlikî mezhebinin çok daha uzak bölgelerde olduğu düşünülürse bu durumda meydana gelen eksiklikler çok daha iyi anlaşılacaktır. Konumuz gereği el-Hidaye de Mâlikî mezhebine yapılmış olan atıfları detaylı inceleme fırsatı bulduk. Merğînânî, el-Hidâye'nin muamelat bölümünde toplam elli bir meselede Mâlikî mezhebine atıfta bulunmuştur. Bunların toplam otuz yedisi doğru, on dördü ise hatalı veya eksik olduğunu tespit ettik. Bu da toplamda muamelat bölümünde yapılan atıfların yüzde otuz sekizinden fazlasının hatalı olduğu anlamına gelmektedir.

50 Ebû el-Velîd Muhammed bin Ahmet bin Rüşd el-Kurtubî, *el-Mukeddîmât el-Mumehhidât*, 3:298; el-Karâfi, *ez-Zahîre*, 12:357.

KAYNAKÇA

- Abdulvehhab, Ebû Muhammed Abdulvehhab b. Ali b. Nasr el-Se'lebî. el-Telkîn fî el-Fıkh el-Mâlikî. thk. Ebû Uveysi Muhammed Ebû Hubze el-Hasanî el-Tatvânî. 1 cilt. b.y. Beyrut: Dâru' Kutub el-İlmîye, 1425/2004.
- Aslan, Mahsum. Mecelledeki Külli Kaideler ve Fıkıhtaki Örnekleri. Ankara: İlahiyat Yayınları 2023.
- Aslan, Mahsum. Şâfîiler'de Mezhep İçi İhtilaf Heytemî ve Remlî Örneği. İstanbul: Nizamiye Akademi Yayınları 2022.
- Berâzei', Ebû Said b. et-Tehzîb fî İhtisârî'l-Müdevvene. thk. Muhammed el-Emîn Veled Muhammed Sâlim bin el-Şeyh. 1 cilt. Dubai: Dâru'l-Buhûs Li'Dirâsâti'l-İslâmiyye ve İhyâi't el-Turâs, 1423/2002.
- Buhârî, Ebû Abdîllah Muhammed, el-Câmiu's-Sahîh. thk. Muhammed Zehîr b. Nâsiri'l-Nâsır. Daru Tûku'n-Necât, "Namaz" 6329/8:72, 1422/2001.
- Dusûkî, Muhammed b. Ahmet. Haşiyetü'l-Dusûkî alâ eş-Şerhü'l-Kebîr. 1 cilt. b.y.: Dâru'l-Fıkr, ts.
- Hattâb, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdirrahmân. Mevâhibu'l-Celîl fî Şerhi Muh-tasari Halîl. 1 cilt. b.y.: Dâru'l-Fıkr, 1413/1992.
- İbn Abdilberr, Ebû Amr Yusuf bin Abdullah b. Muhammed b. Âsım en-Nemrî el-Kurtubî. el-Kâfî Fî Fıkh Ehli el-Medîne. thk. Muhammed Muhammed Ehîd Velid Mâdik el- Morîtânî. 1 cilt. Riyad: Mektebetül'Riyâd el-Hadîs, 1400/1980.
- İbn Rüşd, Ebû el-Velîd Muhammed bin Ahmet el-Kurtubî. el-Mukeddîmât el-Mumehhidât. 2 cilt. Beyrut: Dâru'l'Ğarb el-İslâmî, 1408/1988.
- İbn Rüşd, el-Beyân ve et-Tahsîl. thk. Muhammed Hacî ve Diğerleri, 1 cilt Beyrut: Dâru'l'Ğarb el-İslâmî, 1408/1988.
- İbn Rüşdi'l-Hefîd, İbni. Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid. 1 cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1425/2004.
- Kallek, Cengiz. "el-Hidaye". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 17:182-183. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Karâfî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed bin İdrîs bin Abdirrahmân el-Mısr. ez-Zahîre. Thk. Muhammed Ebu Hubza. 1 cilt. Beyrut: Dâru'l-Garb el-İslâmî, 1415/1994.
- Kayrevânî, Ebû Muhammed Abdullah bin Ebî Zeyd. er-Risâle Li'l-Keyrevânî. 1 cilt. b.y.: Darul' Fıkr, ts.
- Kayrevânî, Ebû Muhammed Abdullah bin Ebî Zeyd. en-Nevâdir ve ez-Ziyâdât Alâ Mâ Fî'l-Müdevvene Min Ğayriha Mine'l-Ümmehat. 1 cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1420/1999.
- Koca, Ferhat. "Mergînânî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 29:471-473. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Mergînânî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî, el-Hidâye fî Şerhi Bidâ-yetü'l-Mübtedî. thk. Talâl Yûsuf. 1 cilt. Beyrut: Dâru'l-İhyâi et-Turâs el-Arabî, ts.

Mevvâk, Muhammed bin Yusuf. et-Tâc ve el-İklîl Li Muhtasari Halîl. 2 cilt. Dâru'l-b.y.: Kutubi'l-İlmiye, 1994.

Nesâî, Ebû Abderrâhman Ahmed. es-Sünen. thk. Abdulfettah Ebû Ğudde. Haleb: Mektebetü'l-Metbûâtu'l-İslâmîye, 1699/3:235, 1986.

Sahnûn, Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî. el-Müdevvene. 1 cilt. b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmîye, 1994.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed es-Sülemî. Sünenü't-Tirmizî. Thk. Ahmed Muhammed Şakir. Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaa' Mustafa el-Bâbî'el-Haleb, 'Cünüb ve Hayız' 131/1:236, 1975.